

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI
10. ZİRVE BİLDİRİSİ
Astana, Kazakistan

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi, 3 Kasım 2023 tarihinde Kazakistan'ın Astana kentinde “TÜRK DEVRİ” temasıyla toplanmıştır. Toplantıya Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Sayın Kasım Cömert Tokayev'in başkanlık ettiği toplantıya Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Sayın İlham Aliyev, Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Sayın Sadır Caparov, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Ekselansları Sayın Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Milli Halk Maslahatı Başkanı Ekselansları Sayın Gurbanguly Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Ekselansları Sayın Viktor Orbán ve Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Ekselansları Sayın Kubanıçbek Ömüraliyev katılmıştır.

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları,

Özbekistan'ın TDT Dönem Başkanlığını başarıyla tamamladığının altını çizerek, Türk Medeniyetinin Yükseliş Yılı olan 2023'te Türk dünyasının başarılarını *vurgulayarak*;

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 10'uncu Zirvesi'ni *kutlayarak* ve Türk Dili Konuşan Devletler İş Birliği Konseyi kurulmasına ilişkin Nahçıvan Anlaşması, Türk Dünyası Vizyonu-2040 ve TDT Stratejisi 2022-2026 belgelerinin amaç ve ilkeleri doğrultusunda işbirliğini ve dayanışmayı derinleştirme ve genişletme taahhütlerini *yineleyerek*;

Türk halklarının ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerleri temelinde TDT çerçevesinde çok taraflı işbirliğini ilerletme hususundaki kararlılıklarının *altını çizerek*;

Türk Devletlerinin kaydettikleri önemli siyasi ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi *takdirle karşılayarak* ve kuruluşundan bu yana TDT'nin elde ettiği başarılarından duydukları *memnuniyeti ifade ederek*;

Teşkilatın, Türk Dünyasındaki işbirliğinin derinleştirilmesindeki ve Türk Dünyasının değerlerinin ve çıkarlarının bölgesel ve uluslararası alanda daha fazla tanıtılmasındaki rolünü güçlendirme taahhütlerini *vurgulayarak*;

Üye Devletlerin, taraf oldukları uluslararası anlaşmalara, bilhassa egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, uluslararası tanınmış sınırlarının ihlal edilemezliğine ve iç işlerine karışılmamasına saygı gösterilmesi ve destek

olunması hakkındakilere uygun olarak, güvenlik ve istikrarlarını güçlendirmeyi *amaçlayarak*;

Üye Devletler arasında Türk Dünyasının çıkarlarını ilgilendiren bölgesel ve uluslararası konularda bütünlüklü bir tutum geliştirilmesi amacıyla istişarelerde bulunulmasının öneminin *altını çizerek*;

Tüm Üye ve Gözlemci Devletlerin, ekonomik işbirliğini geliştirmek amacıyla ortak çabalarının sürdürülmesinin, ticaret, ulaştırma, yatırım ve bölgesel bağlantılılık girişimlerini teşvik etmesinin taşıdığı azami önemi *vurgulayarak*;

SİYASET, DIŞ POLİTİKA ve GÜVENLİ İŞ BİRLİĞİ

1. “TÜRK DEVRİ” düsturu altında toplanan TDT 10. Yıl Zirvesi’nde Astana Senedi’ni kabul ettiklerini ve TDT çerçevesinde Türk Devletleri arasında kapsamlı işbirliğini ve dayanışmayı artırma konusundaki sarsılmaz kararlılıklarını vurguladıklarını;
2. TDT’nin Sivil Koruma Mekanizmasının önemini vurguladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili organlarına ve Sekretarya’ya TDT’nin Sivil Koruma Mekanizmasının Kurulmasına ilişkin taslak Anlaşmayı bu yılın sonuna kadar tamamlamaları talimatını verdiklerini;
3. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'e Türk Dünyası Yüksek Nişanı tevcih edilmesinden dolayı kutladıklarını;
4. Özbekistan'ın girişimi üzerine 6 Şubat'ın “Afet Mağdurlarını Anma ve Dayanışma Günü” olarak ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;
5. İş birliğinin ve kardeşliğin önümüzdeki dönemde de devam edeceği beklentisiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yıldönümünü samimi birlik ve ortak amaç duygusuyla yürekten kutladıklarını, Türkiye'nin Türk Dünyası içinde güçlü bağların ve işbirliğinin geliştirilmesinde oynadığı kritik rolün bilinciyle Türk halklarını birbirine bağlayan ortak değerlere ve arzulara olan sarsılmaz bağlılıkları için Türkiye liderliğine ve Türk halkına derin şükranlarını ifade ettiklerini;
6. Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki "Skalny Gorod - Astana" eğitim sahasında gerçekleşen "Qazqutkaru–2023" arama-kurtarma yarışmasının başarılı organizasyonunu ziyadesiyle takdir ettiklerini ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın arama kurtarma birimleri arasındaki işbirliğini geliştirmek ve deneyim alışverişinde bulunmak amacıyla üye devletlerin acil müdahale alanında ortak tatbikatlar ve yarışmalar düzenlenmesi girişimlerini memnuniyetle karşıladıklarını;

7. 7 Eylül 2023 tarihinde Bakü'de düzenlenen Acil Durum Yönetiminden sorumlu İkinci Bakanlar Toplantısı'nın sonuçlarını ve TDT ülkelerinden ekiplerin ortaklaşa operasyonlarda yer aldığı "Bakü-2023 Uluslararası Tatbikatı" afet ve acil durum yönetimi eğitiminin gerçekleştirilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;
8. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin, karşılıklı olarak egemenliklerinin, toprak bütünlüklerinin ve uluslararası alanda tanınmış sınırlarının dokunulmazlığının kabul edilmesi ve bunlara saygı duyulması temelinde normalleşmesine verdikleri desteği bir kez daha teyit ettiklerini;
9. Devletler arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, teşvik edilmesi ve derinleştirilmesinde, bölgede güvenlik ve istikrarın yerleşmesinde, Orta Asya halkları arasındaki kardeşlik bağlarının güçlenmesinde Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Toplantısı mekanizmasının olumlu rolünü takdir ettiklerini, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 14 Eylül 2023 tarihinde Duşanbe'de düzenlenen toplantıya Onur Konuğu olarak katılmasını takdirle karşıladıklarını ve Kazakistan'da 2024 yılında yapılması planlanan bir sonraki toplantıya ilişkin memnuniyet duyduklarını;
10. Bölgenin tamamında sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından birini teşkil eden ve Orta Asya bölgesinde istikrarı, güvenliği ve etnik gruplar arası uyumu sağlayacak olan Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti, Tacikistan Cumhuriyeti, Türkmenistan ve Özbekistan Cumhuriyeti arasında 21. yüzyılda Orta Asya'nın Kalkınması için Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması'nın imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını;
11. Azerbaycan Cumhuriyeti egemenliğinin 19-20 Eylül 2023 tarihindeki mahalli terörle mücadele tedbirlerinin ardından tam olarak yeniden tesis edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti'nin yeniden bütünleştirme çabalarına desteklerini teyit ettiklerini; ve Azerbaycan'da çatışma sonrası iyileşme ve yeniden yapılanma çalışmalarına Üye Devletler tarafından bugüne kadar sağlanan destek için takdirlerini ifade ederken, bu amaçla katkılarını sürdürmeye hazır olduklarını yinelediklerini;
12. Gözlemci Devletlerin TDT ve Türk İşbirliği Kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarının artmasından duydukları memnuniyeti dile getirdiklerini;

13. Macaristan'ın, TDT çerçevesinde Türk Dünyası ile işbirliğini ve eşgüdümünü artırma konusundaki güçlü kararlılığının bir unsuru olarak TDT Sekreteryası'nda diplomat görevlendirme kararını takdirle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin Macaristan ile çok yönlü işbirliğini yoğunlaştırma konusundaki kararlılığını bir kez daha teyit ettiklerini;
14. Macaristan ve Türk Devletleri arasındaki kapsamlı işbirliğinin geliştirilmesine hayatı boyunca önemli katkılarda bulunmuş olan TDT Macaristan Temsilciliği İcra Direktörü Sayın János Hóvári'nin vefatı dolayısıyla taziyelerini sunduklarını;
15. Terörizmin her türüne ve biçimine, şiddet içeren aşırıcılığa, uyuşturucu kaçakçılığına, kültürel varlıkların yasa dışı ticaretine, ayrılıkçılığa, kara para aklamaya ve suç gelirlerine karşı mücadelenin yanı sıra ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadelede işbirliklerini sürdürdüklerini ve güçlendirdiklerini ayrıca bu alanlarda uluslararası forumlardaki çabalarını eşgüdümle yürüttüklerini koordine ettiklerini;
16. 18 Mayıs 2023 tarihinde Bakü'de TDT'nin İkinci Politika Planlama İstişarelerinin düzenlenmesini takdirle karşıladıklarını;
17. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti de dahil olmak üzere düzensiz göçle mücadele ve ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini dikkate alarak düzenli göçten yararlanılması konusunda işbirliğini artırmaya karar verdiklerini;
18. TDT üyesi ve gözlemci devletlerin sorumlu göçten sorumlu kurumları arasında işbirliğini derinleştirmek ve bu alanda gelecek vizyonunu belirlemek için göç istişarelerinin düzenli olarak yapılmasını teşvik ettiklerini;
19. Gazze'de ve Filistin Topraklarının geri kalan bölgelerinde 7 Ekim'den bu yana şiddetin tırmanmasından ve durumun vahim şekilde kötüleşmesinden duydukları ciddi endişeyi ifade ettiklerini ve sivilleri hedef alan tüm saldırıları kınadıklarını; Taraflara sivillerin ve sivil objelerin korunması için derhal ateşkes ilan edilmesi ve Gazze Şeridi boyunca derhal ve engelsiz insani yardım sağlanması çağrısında bulduklarını; İsrail-Filistin ihtilafına barışçıl bir çözümün ancak ilgili Birleşmiş Milletler kararları, uluslararası hukuk ve iki devletli çözüm temelinde barışçıl yollarla sağlanabileceğini yinelediklerini ve bunu

temin edecek bir garanti mekanizmasına duyulan ihtiyacı vurguladıklarını;

20.19-20 Ekim 2023 tarihlerinde Taşkent'te düzenlenen TDT Üye ve Gözlemci Devletleri Milli Güvenlik Kurulu Başkanları 2. Toplantısında alınan kararları memnuniyetle karşıladıklarını ve giderek karmaşıklaşan ve çok boyutlu hale gelen ulusal güvenlik meselelerinin tam anlamıyla ele alınabilmesi amacıyla bu toplantının düzenli olarak devam ettirilmesini desteklediklerini;

21.TDT bünyesinde, ortak çıkarları ilgilendiren güvenlik konularında yakın eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması amacıyla Üye Devletlerin hükümetleri ve devlet organları arasında düzenli güvenlik istişarelerinin sürdürülmesi talimatını verdiklerini, ayrıca savunma sanayii ve askeri konularda daha yakın işbirliği çağrısında bulduklarını;

22.2 Eylül 2023 tarihinde Azerbaycan'ın girişimi üzerine İstanbul'da düzenlenen Devlet Başkanlarının Dış Politika Konularındaki Yardımcıları/Danışmanları II. Gayriresmi Toplantısı'nın ve İstanbul'da 4 Ekim 2023 tarihinde Türkiye'nin girişimi ile düzenlenen Üye ve Gözlemci Devletlerin Dışişleri Bakan Yardımcıları I. Siyasi İstişareleri'nin sonuçlarını desteklediklerini ve bu tür istişarelerin Türk Dünyasının çıkarlarını etkileyecek bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek üzere bütünlükçü bir tutum geliştirmek amacıyla düzenli olarak sürdürülmesi talimatını verdiklerini;

23.Kazakistan'ın girişimi üzerine 22 Eylül 2023 tarihinde New York'ta bulunan Türkiye'nde düzenlenen gayri resmi Dışişleri Bakanları Konseyi (DBİK) toplantısını memnuniyetle karşıladıklarını ve BM Genel Kurulu marjında gayri resmi DBİK toplantılarının düzenli olarak devam etmesini teşvik ettiklerini;

24.28-29 Eylül 2023 tarihlerinde Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletlerinin Özel Kuruluşları Konferansının sonuçlarından ve bu mekanizmanın TDT çerçevesine dâhil edilmesi kararından memnuniyet duyduklarını;

25.Kırgız tarafının, 2024 yılının ikinci yarısında Kırgız Cumhuriyeti'nde, Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletleri İçişleri Bakanlıkları/Emniyet Teşkilatları arasında ortak toplantısı düzenleme girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

26. Aksakallar Heyeti 14. Toplantısının 18 Ekim 2023 tarihinde Semerkant'ta başarılı bir şekilde düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Aksakallar Heyeti'nin, Sekretarya'nın hedeflerine ulaşma çabalarını destekleyecek bir istişare mekanizması olarak düzenli toplantılarının devamını desteklediklerini;
27. Kutuplaşmanın ve jeopolitik bölünmenin arttığı bir çağda, Türk Dünyasındakiler de dâhil olmak üzere temel küresel sınamaların ele alınmasına yönelik çabaları bir araya getirmek üzere 8-9 Haziran 2023 tarihlerinde Astana'da "Sınamalarla diyalog yoluyla mücadele: işbirliği, kalkınma ve ilerlemeye doğru" temasıyla düzenlenen Astana Uluslararası Forumu'nu takdirle karşıladıklarını;
28. TDT'ye Üye Devletlerin Resmi Dış Politika Araştırma Merkezleri 9. Toplantısı'nın 28 Eylül 2023 tarihinde Astana'da düzenlenmesini takdirle karşıladıklarını ve Türk Devletlerinin jeopolitik potansiyelini incelemek ve ortaya koymak üzere ortaklaşa konferanslar, toplantılar, sempozyumlar ve çalıştaylar gerçekleştirilmesini, ayrıca yazılı çalışmalar yayınlanmasını, araştırma ve analiz yeteneklerinin güçlendirilmesi amacıyla sağlam işbirliği çerçeveleri oluşturarak eğitim programları hazırlanmasının önemini vurguladıklarını;
29. Özbekistan'ın BM Genel Kurulu'nun 78. oturumunda gündeme getirdiği Orta Asya İklim Diyalogu'nun başlatılması ve 2024 yılında Semerkant'ta Uluslararası İklim Forumu düzenlenmesi girişimlerini desteklediklerini;
30. Özbekistan Cumhuriyeti tarafından BM Genel Kurulu'na sunulan "Orta Asya Küresel İklim Tehditleriyle Karşı Karşıya: Ortak Refah için Dayanışma" başlıklı kararı desteklediklerini;
31. Kazakistan'da 2026 yılında BM ve diğer uluslararası örgütlerin himayesinde Bölgesel İklim Zirvesi düzenlenmesine ilişkin duyurudan memnuniyet duyduklarını;
32. Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi'nin girişimi üzerine 19 Ekim 2023 tarihinde Şuşa'da düzenlenen ve Üye ve Gözlemci Devletlerin Yüksek Mahkemeleri arasında bir işbirliği platformu oluşturulmasını öngören "Yargı ve Bilgi Teknolojileri: Modern Sınamalar" temalı uluslararası konferans kapsamında "TDT Üye ve Gözlemci Devletlerin Yüksek Mahkemeleri Konferansının Kurulmasına ilişkin Şuşa Bildirisi"nin imzalanmasını takdirle karşıladıklarını;

- 33.TDT Başsavcılar Konseyi İkinci Toplantısının 23 Ekim 2023 tarihinde Ankara’da düzenlenmesinden ve Sonuç Bildirgesinin imzalanmasından memnuniyet duyduklarını;
- 34.“Türk Yargı Eğitim Ağı”nın (TYEA), 12 Aralık 2022 tarihinde İstanbul’da imzalanan Mutabakat Zaptı temelinde kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Ağ bünyesinde yürütülen faaliyetleri takdir ettiklerini;
- 35.Türkiye'nin girişimi üzerine, “Türk Dünyası Noterler Birliği”nin 5 Ekim 2023 tarihinde Ankara’da imzalanan Mutabakat Zaptı temelinde kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını;
- 36.Azerbaycan tarafının, TDT bünyesinde konsolosluk işbirliği platformu kurulmasına ilişkin girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;
- 37.Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2023 - 2024 yılları için Türk Devletleri Teşkilatı Dönem Başkanlığına İlişkin Kavram Kağıdı yayınlamasından memnuniyet duyduklarını;
- 38.Azerbaycan'ın 2024 yılının Nisan ayı sonunda veya Mayıs ayı başında Şuşa’da TDT Devlet Başkanları gayriresmi toplantısı düzenlenmesi önerisini not ettiklerini;

EKONOMİK VE SEKTÖREL İŞ BİRLİĞİ

- 39.Astana'nın 2024 Türk Dünyası Finans Merkezi ve İstanbul’un 2025 Türk Dünyası Finans Merkezi olarak ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;
- 40.Türk Yatırım Fonu (TYF) Kuruluş Anlaşması'nın 16 Mart 2023 tarihinde Ankara’da imzalanmasını takdirle karşıladıklarını, Türk Yatırım Fonu'nun kardeş Türk devletleri arasındaki ticari, ekonomik ve yatırım işbirliğini teşvik etmesinin önemini vurguladıklarını; ve söz konusu Anlaşma’nın onay sürecini tamamlayan Kurucu Üyelerine, Fon’un tam olarak faaliyete geçebilmesi için iç prosedürlerini mümkün olan en kısa sürede tamamlamaları çağrısında bulduklarını;
- 41.Semerkant Zirvesi’nde kararlılıkla kabul edilen TDT Ticaretin Kolaylaştırılması Stratejisi’nde özetlenen stratejileri uygulamakla görevlendirilen Ticaretin Kolaylaştırılması Komitesi'nin (TKK) kurulmasını takdirle karşıladıklarını ve TKK'nin ticaret süreçlerinin kolaylaştırılması, engellerin azaltılması ve Türk Devletleri arasında

ticaret için daha elverişli bir ortamın teşvik edilmesinde oynayacağı paha biçilmez rolü kabul ettiklerini, TKK'yi ve Üye Devletlerin ilgili makamlarını, TDT Ticaretin Kolaylaştırılması Stratejisi'nde belirtilen hedeflerle uyumlu olarak aktif bir şekilde somut ikili ve çok taraflı projeler hazırlamaya yönlendirdiklerini ve Genel Sekreter'e 11. TDT Zirvesi'nde TKK tarafından kaydedilen ilerlemeler hakkında Devlet Başkanları Konseyi'ne (DBK) rapor vermesi talimatını verdiklerini;

42. Ekonomik kalkınma, istihdamın artırılması ve insanların refahının iyileştirilmesi için e-ticaretin önemli rolünü kabul ettiklerini, ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla bu alanda Üye Devletler arasında işbirliğinin derinleştirilmesini savunduklarını, ilgili kurumlara e-ticaret konusunda işbirliği faaliyetlerini arttıracak tedbirler alması talimatını verdiklerini ve Üye Devletleri Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşmasını imzalamaya teşvik ettiklerini;

43. Yeteneklerin arttırılmasını teşvik etmesi, bilgi alışverişini kolaylaştırması ve imzacı ülkelerin işçi sendikalarının uluslararası sahnede ortak çıkarlarını savunmaya hizmet etmesi adına Türk Devletleri Sendikalar Teşkilatı'nın 30 Temmuz 2023 tarihinde Şuşa'da kurulmasından ve Semerkant'ta 21-23 Eylül 2023 tarihinde ilk toplantısının gerçekleşmesinden memnuniyet duyduklarını ifade ettiklerini;

44. 9 Mayıs 2023 tarihinde Taşkent'te Türk Devletleri Coğrafya Konseyi'nin (TDCK) kurulmasını takdirle karşıladıklarını;

45. TDT Üye Devletlerinin, uluslararası yükümlülüklerine halel getirmeksizin ticaretteki teknik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla ilgili kurumları arasında standardizasyon, teknik düzenleme, uygunluk değerlendirmesi ve akreditasyon alanlarında işbirliğini güçlendirmek için daha fazla müşterek çaba göstermelerinin önemini ifade ettiklerini;

46. TDT'nin küresel hedefleri uyarınca metrolojik altyapının sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan "TDT Üye Devletlerinin İlgili Kurumları Arasında Metroloji Alanında İşbirliği Protokolü"nü imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını;

47. Ticaretin kolaylaştırılması, elektronik ticaretin yaygınlaştırılması ve Türk bölgesinde ihracat ve ithalat hacminin artırılması için somut öneriler ve ortak bir eylem planı geliştirmeyi amaçlayan "Türk Devletleri Ticari İşbirliği Araştırma Merkezi" ve değer zincirlerinin oluşturulması ve rekabetçilik ilkelerine dayalı ortak projelerin geliştirilmesine odaklanacak olan "üye ülkelerdeki mevcut uzman kuruluşlar temelinde Mühendislik

ve Teknoloji Merkezi” kurulması konseptlerinin kabul edilmesini takdirle karşıladıklarını;

48.Üye Devletleri, Türk bölgesinde verimli, istikrarlı ve kesintisiz taşımacılık faaliyetleri için taşımacılık maliyetlerini düşürmeye, transit geçiş izinlerinin sayısını artırmaya ve fiziki olmayan diğer engelleri ortadan kaldırmaya ve bu yönde daha fazla adım atmaya teşvik ettiklerini;

49.Sekretarya tarafından Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile işbirliği halinde ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) desteğiyle 3-5 Mayıs 2023 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenecek olan "KOBİ'ler için Araştırma-Geliştirme ve İnovasyon Destekleri Bilgi Değişim Programı”nın düzenlenmesini takdir ettiklerini;

50.Üye Devletlerin ilgili makamları tarafından "TURAN" Özel Ekonomik Bölgesi (TURANSEZ) konseptinin kabul edilmesini övgüyle karşıladıklarını ve çok taraflı olarak üzerinde mutabık kalınan konsept doğrultusunda TURANSEZ'in işlevsel hale gelmesini sağlamak amacıyla Kazakistan mevzuatında değişiklik yapmasından ötürü Kazak Tarafını takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin özel ekonomik bölgeleri arasındaki işbirliğinin önemini vurguladıklarını;

51.Resmi Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezleri arasında 1. Türk Dünyasında Ekonomik İşbirliği ve Entegrasyon Toplantısının 17-18 Şubat 2023 tarihlerinde Astana'da düzenlenmesini takdir ettiklerini, Toplantının yıllık olarak sürekli ortaklaşa düzenlenmesi çağrısında bulduklarını ve 2. Toplantının 2024 yılında Azerbaycan'da ortaklaşa düzenlenmesini desteklediklerini;

52.Türk Dünyasında Ekonomik İşbirliği ve Entegrasyon hakkında Resmi Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezleri tarafından hazırlanan Türk Ekonomileri 2023 Raporu'nun 1. sayısının yayınlanmasının önemini vurguladıklarını, üye devletlerin ve gözlemcilerin ilgili ekonomik düşünce kuruluşları tarafından yıllık raporun yayınlanmasına devam edilmesi çağrısında bulduklarını, Azerbaycan'ın, TDT üye devletler ve gözlemciler arasında ekonomi bilimi alanında akademik entegrasyonu teşvik etmeye yönelik Türk Dünyası Ekonomi Sözlüğü girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

53.Üye Devletlerin yenilikçi potansiyelinin geliştirilmesinin en önemli bileşenlerinden biri olarak yaratıcı ekonominin önemini kabul ettiklerini, ekonomilerin rekabet gücünün artırılmasına, küçük ve orta ölçekli

işletmelerin geliştirilmesine ve uzak ve kırsal alanlar da dâhil olmak üzere Üye Devletlerin istihdam piyasasının genişletilmesine yardımcı olmak amacıyla Üye Devletlere yaratıcı endüstriyi desteklemeleri çağrısında bulduklarını;

54.TDT Sekreteryası'nın DTÖ, UNCTAD, OECD, UNIDO ve UNECE ile potansiyel işbirliği alanları (programlar ve projeler) oluşturma fırsatlarını araştırarak bu kurumların deneyimlerinden ve en iyi uygulamalarından yararlanma ve böylece Üye Devletler arasında ticaretin kolaylaştırılması, yatırımların teşviki, KOBİ desteği ve endüstriyel kalkınma konularında ortak bir gündem ve politika oluşturma çabalarını takdir ettiklerini;

55.Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Bilim, Teknoloji, İnovasyon ve Sanayi konulu ilk Bakanlar toplantısının düzenlenmesi önerisini not ettiklerini; Üye ve Gözlemci Devletler arasında bilim, inovasyon ve sanayi alanlarında işbirliğini güçlendirmek amacıyla en kısa zamanda Bakanlar düzeyinde toplantı düzenlenmesi çağrısında bulduklarını;

56.Üye Devletlerin ilgili kurumlarına Trans-Hazar Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca ulaştırma faaliyetlerini kolaylaştırmaya yönelik çabalarını sürdürmeleri, ayrıca fiziki ve dijital ulaşım altyapısı projelerinin geliştirilmesine odaklanarak Üye ve Gözlemci Devletler arasında ulaştırma işbirliğini desteklemeleri talimatını verdiklerini;

57.TDT Ulaştırma Bağlantısallık Programının Uygulanmasına İlişkin Eylem Planının kabul edilmesini takdirle karşıladıklarını ve Ulaştırmadan Sorumlu Bakanlıklara söz konusu planın uygulanmasını layıkıyla yürütme ve denetleme görevini verdiklerini;

58.TDT Üye Devletleri arasında ulaştırma alanındaki işbirliğinin artırılması için gerekli adımların atılması çağrısında bulduklarını, TDT 7. Ulaştırma Bakanları Toplantısının ve bu doğrultuda Azerbaycan'ın ev sahipliğinde Zengilan şehrinde "Uluslararası Taşımacılık Lojistik Koridorları: Zengilan'dan Kalkınma Atılımları" konulu Uluslararası Konferansın düzenlenmesini teşvik ettiklerini;

59.Ulaştırma ve transit işlemlerinin dijitalleştirilmesine yönelik TDT bünyesinde devam eden çabaları uygun bulduklarını, Türkiye ile Özbekistan arasında "e-Permit" (Elektronik Geçiş Belgesi) projesinin faaliyete geçirilmesinden memnuniyet duyduklarını ve Üye Ülkelerdeki ilgili kurumların, her iki ülkenin deneyimlerinden yola çıkarak "e-Permit" projesini uygulamaya yönelik çabalarını teşvik ettiklerini;

60. Üye Devletlerin ilgili makamlarını, “Türk Devletleri Teşkilatına Üye Ülkelerin Hükümetleri Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması” ve “Türk Devletleri Teşkilatı Hükümetleri Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Hattı Kurulmasına İlişkin Anlaşmanın” yürürlüğe girmesi için gerekli iç prosedürlerin tamamlanmasını hızlandırmaya çağırdıklarını;
61. Özellikle Orta Koridora odaklanarak, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattının yanı sıra, Doğu Zengezur Ekonomik bölgesi ile Azerbaycan Cumhuriyeti Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ni birbirine bağlayan ve Çin-Kırgızistan-Özbekistan, Kazakistan – Türkmenistan – İran ve Tirmiz - Mezar-ı Şerif - Kabil - Peşaver demiryolu hatlarının önemi dikkate alınarak çok modlu ulaşım yollarının geliştirilmesinde ortaya çıkan fırsatlardan yararlanma gereğini vurguladıklarını;
62. 14 Eylül 2023 tarihinde İstanbul'da düzenlenen TDT Üye Devletleri Demiryolu İdareleri Başkanları 2. Toplantısının sonuçlarını takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin ilgili kurumlarına TDT alanı içinde alternatif, uygun maliyetli ve zamanlıca uluslararası demiryolu koridorları kurma çabalarını daha da pekiştirmeleri yönünde talimat verdiklerini;
63. Türkiye'den Özbekistan'a ilk blok yük treninin Aralık 2022'de başlatılmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve TDT bünyesinde Üye ve Gözlemci Devletler arasında yeni düzenli/tarifeli blok tren seferleri kurmayı amaçlayan halihazırdaki çabaları teşvik ettiklerini;
64. 27 Nisan 2023 tarihinde Fergana'da gerçekleşen “Türk Devletlerinin Demiryolu Bağlantısı: Fergana Vadisi – Anadolu” başlıklı Uluslararası Forumun ve 13-14 Eylül 2023 tarihlerinde TDT'nin İstanbul'da düzenlediği, Türk devletleri bölgesinden kamu ve özel sektör temsilcilerini, önde gelen nakliye ve lojistik şirketlerini, işletmeleri ve paydaşları bir araya getiren Multimodal Taşımacılık ve Lojistik Forumunun sonuçlarını takdirle karşıladıklarını;
65. TDT Sekreteryası tarafından yapıcı tartışmalar, bilgi paylaşımı ve çok modlu ulaşım yollarının geliştirilmesini ilerletmeye yönelik işbirliğine dayalı girişimler için bir platform teşkil etmesini teminen bu tür tematik forumların ve konferansların düzenli olarak gerçekleştirilmesini desteklediklerini;
66. Orta Koridorun rekabet gücünü ve çekiciliğini artırmak amacıyla Üye Devletlerin ilgili kurumlarına, gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi,

gümrük işlemlerinde dijital araçların tanıtılması, en iyi uygulamaların paylaşılması, kapasite geliştirme programlarının yürütülmesi ve gümrük-sınır kontrol noktalarının kesintisiz çalışmasını sağlamaya yönelik ortak çabaların sürdürülmesi talimatını verdiklerini;

67.Üye Devletler arasında düşük maliyetli uçuşların karşılıklı artışını takdirle karşıladıklarını ve ulusal sivil havacılık makamlarını, Üye Devletler arasındaki mevcut hava taşımacılığı, hava kargo ve düşük maliyetli uçuş ağlarını daha da genişletme çabalarını sürdürmeleri için görevlendirdiklerini;

68.Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden (BİT) Sorumlu Bakanların 20 Haziran 2023 tarihinde bir toplantı düzenlemesini memnuniyetle karşıladıklarını ve bu toplantının sonuçlarını desteklediklerini; bu bağlamda, Bişkek'te düzenlenecek olan BİT'ten sorumlu Bakanlar 5. Toplantısının ve e-devlet konulu saha ziyareti programının önemini altını çizdiklerini;

69.2023'te ABD Silikon Vadisi'ndeki TDT Üye Ülkelerinden teknoloji start-up'larına yönelik iki "Hero Eğitim programı" ve Ortak Programın 4. bölümü olan "Silkway Accelerator"ı gerçekleştirdiği için Astana Hub'ı takdir ettiklerini;

70.9-11 Mayıs 2023 tarihlerinde Ankara ve İstanbul'da "Bilkent Cyberpark" ile yakın işbirliği içinde Türkiye'nin en iyi uygulamalarını ve deneyimlerini paylaşmak üzere "Türkiye'nin Teknopark ve İnovasyon Merkezlerine" TDT Üye Ülkeleri için düzenlenen saha ziyareti programı için TDT Sekreteryasını takdir ettiklerini;

71.Bilkent Cyberpark tarafından 24-29 Nisan 2023 tarihlerinde Almatı ve Astana şehirlerine ticaret heyeti düzenlenmesini ve Kazakistan'da yerleşik şirketlerin 18-21 Eylül 2023 tarihlerinde Ankara'ya ticaret heyeti ziyareti düzenlemesini takdirle karşıladıklarını;

72.Yapay zeka, yenilenebilir enerji ve uzay araştırmaları gibi yüksek teknoloji sektörlerinde araştırma, geliştirme ve girişimciliği teşvik etmek amacıyla Üye Devletlerde inovasyon ve teknoloji parklarının kurulmasını teşvik ettiklerini;

73.Sekreteryaya'ya, Teknoparklar ve Teknoloji/İnovasyon Merkezleri arasında yakın bir ağ ve işbirliği kurmaları için Türk bölgesinden bilişim teknolojileri şirketlerine ve girişimlerine destek ve yardımcı olma görevi verdiklerini;

- 74.ABD'deki, Silikon Vadisi'nde bulunan, Palo Alto'da bilişim teknolojileri girişimciliğini desteklemeyi ve teşvik etmeyi ve Türk bölgesinde BT ihracatının geliştirilmesi için ön koşullar yaratmayı amaçlayan "Silikon Vadisi'ndeki İpek Yolu İnovasyon Merkezi"nin açılışını memnuniyetle karşıladıklarını;
- 75.25 Nisan 2023 tarihinde Taşkent'te düzenlenen TDT Uzay Ajansları ve İlgili Makamları 2. Toplantısı'nın sonuçlarını ve Üye Devletlerin ilgi alanları ve mesleki yetkinlikleri göz önünde bulundurularak ortak küp uydu çalışmalarının paylaşılmasını desteklediklerini, Üye ve Gözlemci Devletleri, tarım, sulama ve doğal afetlerle mücadele konularında işbirliği fırsatları sağlayacak ortak küp uydu projesinin başlatılması konusunda teşvik ettiklerini;
- 76.Türkiye Uzay Ajansı'nın ev sahipliğinde 27 Ağustos-2 Eylül 2023 tarihlerinde Bursa'da başarıyla düzenlenen Türk Uzay Kâşifleri Akademisi organizasyonunu takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin ilgili makamlarına Türk Dünyası gençleri arasındaki işbirliğini ve bağlantıları geliştirmek için bu Programı düzenlemeye devam etmeleri talimatını verdiklerini;
- 77.29-30 Mart 2023 tarihlerinde Budapeşte'de düzenlenen TDT Üye Ülkeleri 3. Enerji Bakanları toplantısında alınan kararları memnuniyetle karşıladıklarını ve yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanında işbirliğinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere enerji alanında Üye Devletler arasındaki stratejik ortaklığın önemini vurguladıklarını;
- 78.Türkiye İnsan Kaynakları Ofisi Başkanlığının girişimiyle 5 Aralık 2022 tarihinde İstanbul'da İnsan Kaynakları Forumunun düzenlenmesini ve 23-24 Ekim 2023 tarihlerinde Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlenen TDT Üye Ülkelerinin İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesinden Sorumlu Ajans Başkanları İkinci Toplantısının sonuçlarını memnuniyetle karşıladıklarını;
- 79.Dokuzuncu Zirve'de imzalanan "Modern İnsan Kaynakları Sistemleri (e-insan)" konulu Mutabakat Zaptı doğrultusunda "Uzaktan Eğitim Kapısı" gibi insan kaynakları yönetimine yönelik dijital araçların yaygınlaşmasını teşvik ettiklerini ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi koordinasyonunda "İnsan Kaynakları Yönetimi" alanında ortak eğitim programlarının uygulanmasını desteklediklerini;

80. Türk tarafının, İnsan Kaynakları alanındaki gelişmeleri takip etmek ve daha etkin bir şekilde uygulamak amacıyla Türk Dünyası İnsan Kaynakları Geliştirme Enstitüsü kurulması yönündeki önerisini not aldıklarını;
- 81.26 Eylül 2023 tarihinde Bakü'de düzenlenen 2. Tarım Bakanları toplantısının sonuçlarını ve TDT Tarım alanında İşbirliği Çalışma Grubu çerçevesinde oluşturulan 5 alt grubun Eylem Planının kabulünü onayladıklarını;
82. Bakanlar Toplantısı marjında 2. Türk Tarım-İş Forumu'nun başarılı bir şekilde düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin ilgili makamlarına, devlet kurumları ve iş toplulukları arasında işbirliğini ve ağ oluşturmayı geliştirmek ve Türk bölgesinde ticareti arttırmak ve tarıma yatırım çekmek amacıyla bu forumu düzenlemeye devam etmeleri talimatını verdiklerini;
83. Kuba şehrinin Türk Dünyasının tarım başkenti olarak ilan edilmesi girişimini memnuniyetle karşıladıklarını ve TDT üye devletlerin şehirlerinin her yıl düzenli olarak tarım başkenti olarak ilan edilmesine ilişkin uygulamanın sürdürülmesini takdir ettiklerini; TDT ticaret coğrafyasını genişletmek ve sürdürülebilir gıda güvenliğini sağlamak amacıyla "TDT üretimi"ni ve tarım ürünlerinin sigortalanmasını teşvik ettiklerini;
84. Kuraklık Önleme Enstitüsü'nün, 19 Haziran 2023 tarihinde Gödöllő, Macaristan'da düzenlenen açılış toplantısının başarılı geçmesini takdirle karşıladıklarını, Enstitü'nün somut çözümler için bir katalizör olmayı vaat eden yenilikçi proje merkezli yaklaşımını memnuniyetle karşıladıklarını, Kırgız Cumhuriyeti'nin Batken bölgesinde, Enstitü'nün kuraklığın olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik proaktif yaklaşımını örnekleyen ilk ağaçlandırma projesinin başlatılmasından övgüyle söz ettiklerini ve tüm Üye Devletleri kendi etkili proje tekliflerini sunarak, kuraklık ve geniş kapsamlı sonuçlarıyla mücadele çabalarında birleşik bir cephe oluşturarak aynı yönde hareket etmeye teşvik ettiklerini;
85. Türkiye'nin, 11 Kasım gününün ormanların korunmasının önemine işarette, "Türk Devletleri Milli Ağaçlandırma Günü" olarak kutlanması önerisini memnuniyetle karşılayarak 11 Kasım 2023 tarihinden itibaren "Türk Devletleri Milli Ağaçlandırma Günü"nü her yıl TDT Üye ve Gözlemci Devletleri tarafından kutlanmasına karar verdiklerini;

86. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı'nı, Eylül 2023'te tarım alanında "Türkiye'de Su Kaynaklarının Geliştirilmesi" konusunda TDT içinde çevrimiçi eğitim programları gerçekleştirdiği için takdir ettiklerini;
87. Özbekistan'ın, TDT ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) arasında resmi ilişki tesis etme girişimini desteklediklerini; Sekretarya'nın bu yöndeki çabalarını takdirle karşıladıklarını;
88. 16-17 Ağustos 2023 tarihlerinde Özbekistan Cumhuriyeti'nin Semerkant kentinde düzenlenen TDT Üye ve Gözlemci Devletleri Sağlık Bakanları 3. Toplantısının, "Türk Tıp Dünyası Kurultayı"nın ve Sağlık İş Forumu'nun sonuçlarını, söz konusu bakanlar toplantısında "Ortak Deklarasyon" imzalanmasını ve bir sonraki Bakanlar Toplantısı'nın 2024 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Şuşa kentinde yapılacak olmasını memnuniyetle karşıladıklarını;
89. Üye Devletlerin sağlık turizmi alanında hükümetler, sağlık çalışanları, seyahat acenteleri ve ilgili makamlar gibi çeşitli paydaşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği tesis edilmesini içeren bir ortak ağ oluşturma girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;
90. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın, TDT bölgesinden 21 sağlık çalışanının katılımıyla 1-7 Ekim 2023 tarihleri arasında İzmir'in Urla ilçesinde Üye ve Gözlemci Devletler için "Tıbbi Kurtarma Timi Eğitim Programını" başarılı bir şekilde gerçekleştirmesini takdir ettiklerini;
91. TDT ile Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/Avrupa) arasında iki Teşkilat arasındaki işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı icrasına yönelik 2024-2025 dönemini kapsayan Eylem Planı imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili makamlarını sözkonusu Eylem Planını gerçekleştirme konusunda görevlendirdiklerini;
92. Üye Devletleri, bulaşıcı hastalıklarla mücadele için ortak girişimler oluşturmaya, tıbbi uzmanlıklarını paylaşmaya ve evrensel sağlık hizmetinin temini için çalışmaya teşvik ettiklerini;
93. 11-12 Ekim tarihlerinde Kazakistan'ın Türkistan kentinde düzenlenen VIII. Türk Devletleri Teşkilatı Turizmden Sorumlu Bakanlar Toplantısı ve "Türk dünyasının turizm başkenti Türkistan" adlı Uluslararası Turizm Forumu'nun sonuçlarını desteklediklerini;
94. Üye ve Gözlemci Devletlerin kamu ve özel sektörden temsilcilerinin katılımıyla 7-12 Mayıs 2023 tarihleri arasında Macaristan'da başarılı bir

TDT turizm eğitimi programı düzenlenmesini takdir ettiklerini ve ilgili makamlara turizm profesyonelleri arasında bağlantı kurma olanaklarını artırmak üzere eğitim programları düzenlemeleri talimatını verdiklerini;

95. www.turkicsilkroad.com internet sitesinin kurulmasını teşvik ettiklerini ve Üye ve Gözlemci Devletlerin ilgili makamlarına sözkonusu internet sitesinin içeriğini zenginleştirmek ve görünürlüğünü artırmak için gereken desteği sağlamaları talimatını verdiklerini;

96. “Tabarruk Ziyarat” pilot projesinin gerçekleştirilmesine yönelik devam eden çabaları memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili makamlarına pilot projenin en kısa zamanda uygulanmasını sağlamak ve projeyi diğer Üye ve Gözlemci Devletlere yaymak için gerekli önlemleri almaları talimatını verdiklerini;

97. Şuşa’da düzenlenecek olan “Türk Dünyasında Ortak Kültürel Değerler-Ortak Miras: Göçebe ve Yarı Göçebe Kültürlerin Turizm Rotası” konulu uluslararası bilimsel konferans organizasyonunu desteklediklerini;

98. İçerişehir Devlet Tarihi-Mimari Koruma Dairesi’nin girişimi üzerine 10-13 Ekim 2023 tarihleri arasında Bakü’de düzenlenen “Uluslararası Yaşanabilir ve Sürdürülebilir Dünya Mirası Şehirler” Konferansı kapsamında TDT’nin Türk Sit Alanları Yöneticileri Ağı’nın kurulmasına ilişkin Bakü Deklarasyonu’nu memnuniyetle karşıladıklarını;

99. TÜRKSOY üyesi ülkelerin UNESCO Milli Komisyonları toplantılarının Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilen şehirlerde yapılması geleneğini memnuniyetle karşıladıklarını ve TÜRKSOY Üyesi Ülkelerin UNESCO Milli Komisyonları 10. Toplantısının 2024 yılında Türkmenistan’ın Anev şehrinde düzenlenmesi önerisini desteklediklerini;

100. Dünya çapında Türk kültür mirasına yönelik her türlü vandalizm veya zarar verme eylemini, bu mirasın kaybolmasını, tahrip edilmesini, ortadan kaldırılmasını, çalınmasını, yağmalanmasını, yasadışı taşınmasını veya kötüye kullanılmasını kınadıklarını ve Türk halklarına, gelecek nesiller için önemini anlayarak bu ortak mirasının korunması ve tanıtılması ile ilgili faaliyetlerin artırılması çağrısında bulduklarını;

HALKTAN HALKA İŞ BİRLİĞİ

101. 20-21 Aralık tarihlerinde TDT tarafından düzenlenen “Diaspora Konularından Sorumlu Devlet Kurumları Başkanları Uluslararası

Bakü/Şuşa Forumu”nu takdirle karşıladıklarını ve Türk devletleri ile dünyanın her yerinde yaşayan topluluklar arasındaki kültürel, dilsel ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinin önemini vurguladıklarını;

102. “Haydar Aliyev Yılı” çerçevesinde, 25-28 Eylül 2023 tarihlerinde Bakü’de, Türk Devletleri Teşkilatı ile ortaklaşa olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Diaspora ile Çalışma Devlet Komitesi tarafından “Türk Devletleri Birinci Diaspora Gençlik Forumu: Haydar Aliyev ve Türk Dünyası” konulu etkinlik düzenlenmesini takdirle karşıladıklarını ve Üye Devletlerin ilgili makamlarını, ülkelerindeki veya yurtdışındaki Türk diasporalarını bir araya getirmek için benzer girişimler yapılması için teşvik ettiklerini;
103. Özbekistan’da düzenlenecek TDT Müslüman Dini Kurul Başkanları Dördüncü Toplantısı kararlarını memnuniyetle karşıladıklarını ve kurumlar arasında Türk halklarının milli-manevi, ahlaki ve kültürel değerleri ile Türk-İslam dayanışması fikirlerine dayalı işbirliğinin geliştirilmesini teşvik ettiklerini;
104. TDT Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanları ve Kurum Başkanlarını “Türk Dili Konuşan Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi”, yıllık “Türk Diasporası Ortak Faaliyet Planları”, “Türk Dünyası 2040 Vizyonu” ve “TDT 2022-2026 Stratejisi” kapsamında işbirliği ve eşgüdümelerini artırmaya davet ettiklerini;
105. Bişkek’te düzenlenecek olan TDT Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanları 5. Toplantısının düzenlenmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Devletleri Diaspora İşleri alanında azami işbirliğini sağlamak üzere toplantıya aktif olarak katılmaya çağırdıklarını;
106. 16-17 Ekim 2023 tarihlerinde Bişkek’te düzenlenen TDT 5. Medya ve Enformasyondan Sorumlu Bakanlar toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve Üye Devletleri medya alanında mutabık kalınan hususların uygulanması için gerekli adımları atmaya çağırdıklarını;
107. Anadolu Ajansı-AA (Türkiye Cumhuriyeti), AZERTAC (Azerbaycan Cumhuriyeti), Kabar (Kırgız Cumhuriyeti), Qazcontent (Kazakistan Cumhuriyeti) ve UZA (Özbekistan Cumhuriyeti) haber ajanslarının bir araya gelmesiyle İstanbul’da gerçekleştirilecek olan Türk Haber Ajansları Birliği (ATNA) açılış toplantısını memnuniyetle karşıladıklarını;

108. Türk tarafının Türk Devletleri Yayıncılık Düzenleyici Makamları Forumu'nun (T-BRAF) kurulmasına yönelik girişimini not ettiklerini;
109. TDT Sekretaryası'nı ve ev sahibi olarak Kazakistan'ın ilgili makamlarını, Türk halklarının ortak mirasının önemli bir sembolü olan 5. Dünya Göçebe Oyunları'nı Eylül 2024'te Kazakistan'da düzenlemeye yönelik çabalarını hızlandırmaya teşvik ettiklerini;
110. 13-14 Ekim 2023 tarihlerinde Şuşa'da düzenlenen Birinci Türk Dünyası Kültür Forumu'nun ilgili tüm tarafların temsilcilerini bir araya getiren önemli bir evrensel platform olarak başarılı olduğunu belirttiklerini ve Forum'un düzenli olarak gerçekleştirilmesinin uygun olacağını düşündüklerini;
111. Azerbaycan Baskal'da gerçekleşecek olan 7. TDT Gençlik ve Spordan Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nın düzenlenmesini desteklediklerini ve Üye Devletlerin ilgili makamlarını TDT Gençlik ve Spor Gündemi kapsamında gerekli adımları atmaya davet ettiklerini;
112. Özbekistan'ın Türk Yaratıcı Gençlik Teşvik Merkezi'nin kurulmasına ilişkin girişimini memnuniyetle karşıladıklarını ve Sekretarya'yı bu amaçla gerekli tedbirleri almakla görevlendirdiklerini;
113. İstanbul'un resmi olarak "2023 Türk Dünyası Gençlik Başkenti" ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve 4 Mayıs 2023 tarihinde İstanbul'da TDT 2. Genç Girişimciler Forumu'nun ve 5. Genç Liderler Forumu'nun düzenlenmesini takdirle karşıladıklarını;
114. Özbekistan'ın Semerkant kentinde 14 Haziran 2023 tarihinde düzenlenen TDT Eğitim Bakanları 7. Toplantısının sonuçlarını memnuniyetle karşıladıklarını;
115. TDT'de genç neslin eğitimi için uygun koşulların sağlanması gerektiğini dikkate alarak, TÜRKÜNİB ve Orhun Değişim Programının etkinliğinin güçlendirilmesine yönelik Sekretarya tarafından atılan adımları ve Türk Halkları arasında daha fazla birlik duygusunu ve ortak bilgi birikimini teşvik eden TDT bünyesindeki Kardeş Okullar Ortaklık Programı çerçevesinde öğrenci-öğretmen değişimini yapılmasını desteklediklerini;
116. Türk devlet olgusunun ve tarihinin ayrılmaz parçaları olan Türk Kağanı Alp Er Tunga ve diğerleri de dâhil olmak üzere Türk halklarının büyük kültürel mirasının tanıtılmasına ve desteklenmesine yarar sağlayan

uluslararası konferansların, forumların ve çalıştayların düzenlenmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

117. 6-7 Mart 2023 tarihlerinde Taşkent'te "Ceditçilerin eğitim faaliyetleri, fikirleri, amaçları, hedefleri ve Türkistan'ın kalkınmasına katkıları" konulu uluslararası konferansın düzenlenmesini takdir ettiklerini ve "Ceditçiler: Ulusal Kimlik, Bağımsızlık ve Devlet Fikirleri" konulu Uluslararası Bilimsel Konferansı memnuniyetle karşıladıklarını;

118. 17-21 Mayıs 2023 tarihlerinde Kırgız Cumhuriyeti'nin Oş kentinde VII. Dünya Halk Destanları Festivali'nin düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Üye Devletleri Türk halklarının somut olmayan kültürel mirasını daha fazla teşvik etmeye çağırdıklarını;

119. Türk tarafının, merkezi Kırgız Cumhuriyeti'nde olmak üzere, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında spor gündeminden sorumlu hükümetler arası bir kurum kurulmasına ilişkin girişimini memnuniyetle karşıladıklarını ve Sekretarya'ya gerekli önlemleri alması talimatını verdiklerini;

120. TÜRKSOY'un girişimi üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Şuşa kentinin "Türk Dünyası 2023 Kültür Başkenti" ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını, kentte düzenlenen etkinliklerden duydukları memnuniyeti ifade ettiklerini, ayrıca Türkmenistan'ın Anev kentinin "2024 Türk Dünyası Kültür Başkenti" ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin Aktau kentinin "2025 Türk Dünyası Kültür Başkenti" olarak kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve 2024 yılında Anev kentinde ve 2025 yılında Aktau kentinde düzenlenecek etkinliklere desteklerini ifade ettiklerini;

121. TDT Aksakallar Konseyi'nin bir girişimi olarak Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu'nun kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını, Komisyon'un 29 Mayıs 2023 tarihinde Astana'da Türk Akademisi tarafından düzenlenen ilk toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve Üye ve Gözlemci Devletlerin ilgili makamlarını gerekli çalışmalarını sürdürmeye çağırdıklarını;

122. Türk Akademisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu tarafından Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesinin ev sahipliğinde 27 Ekim 2023 tarihinde Almatı'da düzenlenen "Ortak Türk Alfabesinin Bütünleştirici Rolü: Bilimsel ve Sosyal Yönleri" konulu Uluslararası Konferansın Sonuç Bildirgesini memnuniyetle karşıladıklarını;

123. Türkiye Cumhuriyeti Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından 29-30 Eylül 2023 tarihlerinde Azerbaycan'da düzenlenen “Uluslararası Türkiye Mezunları Buluşması”nın başarıyla gerçekleştirilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve Türk Devletleri ve toplulukları arasında çok uluslu mezunlar işbirliğini teşvik ettiklerini;
124. Türkiye Cumhuriyeti Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından sağlanan Türkiye Bursları Programı'nın Türk Devletlerinin değerlerini, kültürlerini ve dillerini yaymaya yönelik insan odaklı çabalarını ve Türk Devletleri Teşkilatı ülkeleri ile dünyanın dört bir yanında yaşayan topluluklar arasında kapsamlı bağlar kurulmasına yönelik olumlu etkilerini memnuniyetle karşıladıklarını ve Türkiye Cumhuriyeti Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın çeşitli ülkelerdeki kardeş diasporalar arasındaki iletişimin güçlenmesine katkı sağlayarak oynadığı olumlu rolü desteklediklerini;
125. Türk Akademisi tarafından 14-16 Eylül 2023 tarihlerinde Kırgız Cumhuriyeti'nin Çolpon-Ata şehrinde düzenlenen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümüne ithaf edilen ortak Türk tarihine ilişkin farkındalığı ve kıymeti teşvik eden 1. Türk Devletçiliği Tarihi Kongresi'nin önemini kabul ettiklerini;
126. Türk İşbirliği Kuruluşlarını, yetenekli ve eğitilmiş gençlerin becerilerini güçlendirmeye yönelik faaliyetler geliştirmeye teşvik ettiklerini, Türk Akademisi tarafından Haziran 2023'te Kırgız Cumhuriyeti'nin başkenti Bişkek'te düzenlenen Türk devletlerinin tarihi, arkeolojisi, dili ve edebiyatına ithaf edilmiş Birinci Türk Dünyası Genç Türkologlar Yaz Okulu'nu takdirle karşıladıklarını;
127. Moğolistan'ın Arkhangal bölgesindeki Nomgon-2 ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kızılorda bölgesindeki Yenikent antik kentinde kazıların devam etmesi de dahil olmak üzere, Türk tarihine ait eski eserleri tespit etmeyi amaçlayan Türk Akademisi tarafından yürütülen arkeolojik çalışmaları takdirle karşıladıklarını;
128. Türk Devletlerinden akademisyenlerin ve Türk İşbirliği Teşkilatı başkanlarının katılımıyla 21 Eylül 2023 tarihinde Bişkek'te düzenlenen Türk Halkları Uluslararası Dil Forumu'nun başarıyla düzenlenmesini takdir ettiklerini;
129. 14-15 Eylül tarihlerinde Amsterdam'da ve 26-27 Ekim tarihlerinde ise Bern'de düzenlenen “Petroglifler, Kabile Damgaları ve Eski Türk

Yazısı” başlıklı uluslararası sergide örneklendiği üzere, TKMV’nin Eski Türk yazısını dünya çapında tanıtma çabalarını takdirle karşıladıklarını;

130. Bişkek'teki Alıkul Osmonov müze evini yenileme projesi ve Şuşa'da düzenlenecek olan “Mimarlık Konferansı” da dahil olmak üzere restorasyon çalışmaları için TKMV’yi takdir ettiklerini; TKMV’nin 2022 yılında Bursa’da ve 2023 yılında Taşkent, Budapeşte, Astana ve Türkistan’da düzenlenen “Şuşa Günleri” aracılığıyla “Türk Dünyası Kültür Başkenti Şuşa” kutlamalarına yaptığı katkıları kabul ettiklerini;

131. Türk Akademisi ile ortaklaşa düzenlenen Astana'daki özel konferans, Budapeşte, Bern ve Lahey'deki "Yedi Güzeller" konserleri de dâhil olmak üzere, Azerbaycan halkının Ulu Önderi Haydar Aliyev'in 100. doğum yıldönümü münasebetiyle Türk Dünyası'nda düzenlenen jübilelere TKMV’nin yaptığı katkıları takdirle karşıladıklarını; Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümünü onurlandırmak amacıyla İstanbul'da düzenlenen “Yıldız Sarayı Fotoğraf Koleksiyonunda 19. Yüzyıl Türk Dünyası Kültür Mirası” gibi girişimlerinden dolayı TKMV’yi tebrik ettiklerini ve Cengiz Aytmatov'un 95. doğum yıldönümü münasebetiyle 26 Nisan'da Bakü'de gerçekleştirilen “Toprak Ana” adlı oyunun başarılı prömiyerini kutladıklarını;

TÜRK DÜNYASINDA KURUMSAL İŞBİRLİĞİ

132. Mevcut TDT hedeflerine ulaşmak için, Üye Devletlerin zorunlu katkılarına uyumlu olarak, Sekreteryaya personelinin ve bütçesinin artırılması da dahil olmak üzere, TDT'nin daha fazla kurumsallaşmasını desteklediklerini; Sekreteryaya’ya çalışmalar yürütmesi ve müteakip DBK toplantısına kadar somut öneriler içeren bir rapor hazırlaması talimatını verdiklerini;

133. Gelişmeleri gözden geçirmek ve işbirliğine dayalı önceliklerin uygulanmasını değerlendirmek için Taraflarca alınan kararların uygulanması konusunda Sekreteryaya’nın özverili çabalarını takdir ettiklerini;

134. TÜRKPA, TÜRSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın (TKMV) faaliyetlerini memnuniyetle karşıladıklarını ve Dışişleri Bakanları Konseyi'ne sundukları raporları not ettiklerini;

135. Ortak Türk işbirliği gündeminin etkin bir şekilde uygulanması için TDT Sekreteryası çatısı altındaki Türk İşbirliği Teşkilatları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini teşvik ettiklerini ve Koordinasyon Komitesi

Başkanına, bu yapının faaliyetlerini uygun bir şekilde koordine etmek üzere, yıllık Türk İşbirliği Teşkilatı Eylem Planı hazırlanması uygulamasına 2024 yılı için devam etmeleri yönünde talimat verdiklerini;

136. TÜRKSOY'un 30. yıldönümünün Üye Devletlerde kutlanmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Türk halklarının muazzam kültürünün tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında başarılar dilediklerini;
137. Türk Dünyası'nın ayrılmaz bir parçası olan KKTC'nin TÜRKPA ve Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (TTSO) nezdinde Gözlemci Statüsü elde etmesini memnuniyetle karşıladıklarını;
138. 28 Nisan 2023 tarihinde Ankara'da düzenlenen TÜRKPA 12. Genel Kurulu'nun sonuçlarını not ettiklerini ve örnek mevzuatın hazırlanmasına ilişkin faaliyetlerini teşvik ettiklerini;
139. Siyasi katılımın ve iyi yönetişimin desteklenmesi amacıyla Üye ve Gözlemci Devletlerde seçimlerin ve referandumların gözlemlenmesi konusunda TDT ve TÜRKPA'yı takdirle karşıladıklarını;
140. Türk Dünyası Ulusal Bilim Akademileri Birliği'nin, Türk Akademisi'nin çalışma gündeminin kapsamının, Türk Devletlerinin bilim ve teknoloji alanında rekabet gücünü korumak için elzem olan doğa bilimleri ve uygulamalı bilimleri de içerecek şekilde genişletilmesine ilişkin girişimini desteklediklerini ve Türk Akademisi tarafından tarih, diller, Türk kültürü ve toplumu alanlarında yirmi projenin başlatılmasını takdirle karşıladıklarını;

ÜÇÜNCÜ TARAFLARLA İŞ BİRLİĞİ

141. Üye ve Gözlemci Devletlerin uluslararası arenada aktif işbirliğinin güçlendirilmesi çağrısında bulduklarını ve birbirlerinin adaylıklarını ve girişimlerini, ayrıca uluslararası örgütler bünyesinde ortak çıkar alanlarına giren konularda alınacak kararları ve yapılacak açıklamaları mümkün olduğu ölçüde desteklemelerini teşvik ettiklerini;
142. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EİT) TDT'deki Gözlemci Statüsünü memnuniyetle karşıladıklarını;
143. Üçüncü ülkelerin ve uluslararası kuruluşların, karşılıklı menfaat alanlarında TDT ile kurumsal işbirliğinin geliştirilmesine yönelik artan ilgilerinden duyulan memnuniyeti ifade ettiklerini ve Birleşmiş Milletler

(BM) Genel Kurulu ile İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde TDT'ye Gözlemci Statüsü verilmesine yönelik ortak çabaların hızlandırılması çağrısında bulduklarını;

144. Türk İşbirliğinin küresel sahnede görünürlüğünü arttırması adına önemli bir fırsatı temsil eden bir girişim olarak, Genel Sekreter tarafından, Cenevre'de bir Türk Haftası etkinliğinin, Cenevre'deki BM Ofisi ile yakın işbirliği içerisinde düzenlenmesi önerisini memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye ve Gözlemci Devletlerin yanı sıra tüm Türk İşbirliği Teşkilatlarına Cenevre'deki "Türk Haftası"nın başarılı bir şekilde düzenlenmesi için TDT Sekretaryası ile yakın ve işbirliği içinde çalışmaları talimatını verdiklerini;

145. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ile Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kentsel kalkınmadan sorumlu kuruluşu UN-Habitat arasında 27 Şubat 2023 tarihinde İstanbul'daki TDT Sekretaryası'nda imzalanan Mutabakat Zaptını memnuniyetle karşıladıklarını;

146. İkinci Azerbaycan Ulusal Şehircilik Forumu ve 2023 Dünya Habitat Günü esnasında 30 Eylül 2023 tarihinde Bakü'de düzenlenen TDT Şehir Planlamasından Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nın sonuçlarını takdirle karşıladıklarını;

147. TDT Sekretaryası'nın, TDT bölgesinde kapsayıcı ve sürdürülebilir endüstriyel kalkınma alanında, özellikle temiz/yeşil enerji, tarımsal endüstri, yatırımlar, dijital endüstriyel teknolojiler, bilgi ve deneyim paylaşımı alanlarında karşılıklı fayda sağlayacak ortak hedeflerin gerçekleştirilmesinde TDT ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) arasında yakın işbirliği kurulmasına yönelik çabalarını memnuniyetle karşıladıklarını;

148. Sekretarya'yı, ilgili tüm uluslararası ve bölgesel teşkilatlarla işbirliğini arttırmaya ve ortak menfaat alanlarında ortak projeler gerçekleştirmeye teşvik ettiklerini;

149. TDT- Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi, TDT- Afrika Birliği, ve TDT- Avrupa Birliği platformlarının oluşturulması için gerekli çalışmaların yapılması ve ortak toplantılar düzenlenmesi için Sekretarya'yı görevlendirdiklerini;

150. Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'nın (AİGK) tam teşekküllü bir uluslararası örgüte dönüştürülmesine yönelik Yol Haritası'nın 21 Eylül 2023 tarihinde New York'ta düzenlenen CICA

Dışışleri Bakanları Konseyi Gayriresmi Toplantısı'nda kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

151. Üye Devletlerin, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne ulaşılmasına katkıda bulunan, dünya genelindeki üçüncü ülkelere yönelik kalkınma yardımlarının ve insani yardımlarının dünya genelindeki üçüncü ülkelere ulaştırılmasındaki rolünü takdir ettiklerini ve Üye Devletler ile kalkınma kuruluşları arasındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesini desteklediklerini;

152. Birleşmiş Milletler 77. Genel Kurulu'nun "Sürdürülebilir Dağ Kalkınması" başlıklı oturumunda kabul edilen kararın önemini not ettiklerini ve "2023-2027 Dağlık Bölgelerin Kalkınması için Beş Yıllık Eylem Planı"nın uygulanmasına yönelik çabalara katılmayı kabul ettiklerini;

TEŞKİLATA DAİR KONULAR:

153. Özbekistan Cumhuriyeti'ni "Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru" teması ile başarılı 2022-2023 TDT Dönem Başkanlığı için tebrik ettiklerini ve Teşkilatın faaliyetlerine yaptığı muazzam katkıya ziyadesiyle değer verdiklerini;

154. Genel Sekreter Kubanıçbek Ömüraliyev'in raporunda sunduğu üzere, son olağan Zirve'den bu yana TDT Sekretaryası'nın faaliyetlerinde kaydedilen önemli başarıları takdirle karşıladıklarını ve Sekretarya'nın artan görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğinin altını çizdiklerini;

155. Görevlerini tamamlayan, TDT Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Yerzhan Mukash'a ve Türk Kültür ve Miras Vakfı (TKMV) Başkanı Sayın Günay Afandiyeva'ya katkılarından dolayı teşekkürlerini sunduklarını;

156. 11. TDT Zirvesi'nin 2024 yılında Kırgız Cumhuriyeti'nde yapılmasına karar verdiklerini beyan etmişlerdir.

Devlet Başkanları, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev'e TDT 10. Zirvesi müzakerelerini başarılı bir şekilde sonuçlandırdığı için içten teşekkürlerini sunar ve Kazakistan Hükümeti ile halkının sıcak misafirperverliğinden dolayı müteşekkir olduklarını ifade eder. Bir sonraki Zirve'ye kadar TDT Dönem Başkanlığının Kazakistan Cumhuriyeti tarafından devralınmasını memnuniyetle karşılar.

3 Kasım 2023 tarihinde Astana'da, Azerbaycanca, Kazakça, Kırgızca, Türkçe ve Özbekçe dillerinde imzalanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

İlham Aliyev

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Kasım
Tokayev

Cömert

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Sadır Caparov

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Recep Tayyip Erdoğan

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Şevket Mirziyoyev